

ТЕМАТСКИ ИЗВЈЕШТАЈ О БОСАНСКОХЕРЦЕГОВАЧКИМ МЕДИЈИМА И РЕГУЛАТОРИМА МЕДИЈА ПОД ПРИТИСКОМ

Тренутно стање

Слобода медија и даље је кључно питање којим се бави Мисија ОЕБС-а у Босни и Херцеговини (БиХ). Медији имају суштинску улогу у омогућавању да грађани буду тачно и објективно информисани о политичком животу и догађањима. Са само двије седмице до Општинских избора, 3. октобра 2010. године, ова улога постаје још важнија, у погледу доприноса праведном изборном такмичењу. У фебруару 2010. године, ОЕБС је објавио извјештај у којем је наглашен притисак са којим се суочавају медији и регулатори медија у БиХ, а који поткопава ову њихову функцију. Ми смо изразили забринутост због тога што откази великог броја људи на високим функцијама одају утисак да је управљање медијима подложно политичком уплитању, што неслагања око рада Регулаторне агенције за комуникације (РАК) подривају њену независност, што се закони који регулишу рад медија не спроводе и што су грађани, чини се, индиферентни када је у питању све већи број случајева насиља над новинарима. Мало напретка је постигнуто у свим овим областима. Међутим, охрабрила нас је вијест, која је стигла од Савјета за штампу БиХ, у септембру ове године, о томе да грађани све чешће подсјећају новинске куће на њихову дужност истинитог извјештавања, подносећи жалбе и биљежећи кршења Закона о штампи. У првих осам мјесеци 2010. године, забиљежено их је већ 88, у поређењу са 113, колико их је било 2009. године. Грађани морају да буду свјесни својих права на реаговање и подношење жалби. Слобода медија, како смо нагласили у нашем претходном извјештају, „иде руку под руку с одговорним новинарством“.

Ипак, околина у којој медији дјелују у БиХ и даље је предмет контроверзи. Желимо да истакнемо три питања за која сматрамо да има доста простора за побољшање, заједно с оним питањима наведеним у нашем претходном извјештају. **Прво**, БиХ је и даље у ситуацији у којој су регулаторна и законодавна побољшања закона, који регулишу рад медија, још увијек жртва исполитизованих застоја. Сматрамо да посебно двије области, у вези са РАК-ом и јавним емитовањем, наредни састав власти хитно мора да рјешава. **Друго**, позивамо институције власти да повећају ниво транспарентности када се баве медијима. Већа отвореност би уклонила утисак међу грађанима да њихови медији нису независни колико би требало да буду. **Треће**, сматрамо да је потребна већа професионалност у сектору медија. Новинари имају колективну одговорност, као саморегулатори, да одрже и промовишу највеће професионалне стандарде, када је у питању пружање информација и да се суздрже од подривачког извјештавања.

Регулаторни застој

У нашем претходном извјештају, истакли смо потешкоће са којима се суочава РАК. И даље желимо да подсјећамо да кандидати за Савјет РАК-а и за његовог генералног директора морају бити запослени на основама способности и вриједности, а не на „ентичким“ разматрањима. Такође, и даље стоји наш позив Савјету министара да дозволе Савјету РАК-а да изабере и потврди именовање генералног директора Агенције. Напоменули смо да је *“имати независно и способно регулаторно тијело надлежно за рад јавних емитера од суштинског значаја за свако функционално демократско друштво”*. Зато, захтјев упућен почетком ове године од стране Комисија за буџет и финансије и уставноправних комисија Представничког дома и Дома народа за изузимањем РАК-а из надлежности Закона о министарствима, представља охрабрујућу чињеницу. Министарство правде БиХ је договорило и предложило приједлог измјена и допуна у овом погледу. Међутим, Савјет министара није дјеловао по овим иницијативама. Вриједи напоменути да не постоји увјерљив аргумент зашто би РАК, или друго независно регулаторно тијело, требало ефективно да дјелује као дио извршне власти. Све док је то случај, Закон не обезбјеђује слободу од политичке контроле, коју би овакве институције требало да имају.

Осим тога, стални позиви упућивани емитерима и свим нивоима власти, од марта 2010. године, да озбиљно схвате државни Јавни систем емитовања (ПБС), прошли су незапажени. Два члана Управног одбора ПБС-а још увијек чекају да буду замијењени, јер Дом народа до сада није могао да постигне договор о њиховом избору. Ово има директан утицај на рад Управног одбора. И поред великих проблема у успостављању прогресивног правног оквира за медије, жалосно је да је систем јавног емитовања у БиХ фрагментиран у оволикој мјери, у вријеме када постаје неопходно да ова држава мора да достигне европске стандарде, што је процес који ће, у ствари, захтијевати све више сарадње. Без реформе ПБС-а, БиХ неће доживјети застој само по питању Споразума о стабилизацији и придруживању ЕУ, већ и по питању дугорочне одрживости јавног емитовања. ПБС је замишљен као један од лидера у увођењу дигиталне земаљске телевизије у БиХ. Овај процес би требало да почне у скорој будућности, а приватни интереси ће попунити празнине, ако то не буду могли да учине јавни емитери. Ипак, у мултинационалном друштву, какво је друштво у БиХ, функционалан систем јавног емитовања је систем који остаје најбоља гаранција инклузије, тако да све групе грађана могу да подигну свој глас. У центру реформе ПБС-а лежи успостављање свеобухватне, кровне Корпорације, да би се омогућило, на примјер, ефикасно удруживање средстава. Пут напријед је добро познат: чланови Управног одбора ПБС-а не би више смјели да дозвољавају да се краткорочни интереси стављају испред усвајања Статута ове корпорације.

Потреба за транспарентношћу

Другог јула 2010. године Влада Републике Српске (РС) објавила је јавни позив за пружање финансијске помоћи медијима у РС. Неколико дана касније Влада је одлучила да додијели неколико милиона КМ разним медијским кућама. Буџет за 2010. годину садржавао је одредбе у погледу тога, а прва расподјела је била у фебруару 2010. године. У позиву, који је упућен у јулу ове године, могло се закључити да сви заинтересовани медији имају рок од 90 дана да се пријаве. Међутим, Влада је одлучила да средства

додијели за четрнаест телевизијских кућа, те радијских и штампаних медија, много прије него што је тај рок истекао. Овај поступак убрзо је постао узрок расправе и водио је ка шпекулацијама, од стране политичара у опозицији, о мотивима овакве помоћи медијима, која је дошла у овако осјетљивом периоду, уочи Општинских избора 2010. године. У августу, цијела ситуација се погоршала након емитовања интервјуа на јавном емитеру Радио-телевизији Републике Српске, а у којем су гостовали само високи владини званичници из РС, без представника опозиције у сличном броју. У извјештају, пред Општинске изборе 2008. године, из ОЕБС-ове Канцеларије за демократске институције и људска права стигло је упозорење да је неки од њихових локалних саговорника “утврдио пораст уједначености гледишта код медија у РС”. Имајући ово на уму, када су у питању ова новчана средства, требало би да постоји одредба у погледу промовисања различитости мишљења, те заступљености више медија.

У свом обраћању Сталном савјету ОЕБС-а у Бечу, 29 јула 2010. године, представник за слободу медија, Дуња Мијатовић, прокоментарисала је да владина подршка медијима није уобичајена. Међутим, процедуре за додјелу таквих средстава би требало да буду транспарентне да би се омогућила независност свих медија од утицаја Владе. Такође, наглашавамо да се пажња усмјери на позив из нашег претходног извјештаја да се боље сагледа финансијска независност медијских кућа, да би се заштитила њихова уређивачка политика од недоличних утицаја. Чињеница да Владе има дискреционо право на то да ли ће се придржавати или не критеријума из властитих јавних позива, не показује да се само треба учврстити регулаторни оквир. То такође указује на недостатак транспарентности у погледу начина изражавања и принципа на којима је одлука донесена о томе који медији могу да добију приступ средствима, а који не. *Ово може да покаже да немају сви исту могућност да раде по истим правилима.* Осим тога, врло је упитна примјереност о додјеливању овог јавног новца у предизборном периоду, а поставља се и питање: Зашто?

Овај тренд нетранспарентног понашања није јединствен само за РС. Медији у Федерацији Босне и Херцеговине (ФБиХ) такође нису потпуно отворени о детаљима својих веза са политичким и другим интересним групама. Иако се медијски посао мора да води по пословним принципима, и поред тога пракса је показала да је најбоље раздвојити финансијску од уређивачке политике. Ово је уистину јако битно када се ради о времену уочи избора. Бирачи не би требало да буду под *утиском* да су њихови новинари предмет неприкладног утицаја, без обзира да ли је то случај или не. Алтернатива је опасна ситуација у времену када бирачи треба да имају приступ слободним и квалитетним медијима и да буду информисани о изборима, како би могли да донесу добре одлуке на бирачком мјесту. Новинари би требало да остану непристрасни, те да се стриктно придржавају правилника о медијском представљању, као и да се придржавају Изборног закона. Они су, прије свега, одговорни својим читаоцима и гледаоцима.

Потреба за професионализмом

У једном од важнијих медија је, јулу 2010. године, објављена вијест да је пронађено 40 кг експлозива у једној општини у ФБиХ. У оптужбама је наведено да је експлозив на неки начин повезан с екстремним исламским групама. Такође је саопштено да је ухапшен један виши званичник из ФБиХ. Ниједан други медиј није ништа писао о овом догађају, а неки извори блиски власти објавили су да нису имали информацију да је оваква радња извршена. И поред тога, тај исти медиј није објавио исправку, ни

извињење. У најбољем случају, ова вијест је написана уз помоћ расположивих непотпуних информација и недовољне провјере извора. У најгорем случају, ова вијест је намјерно измишљена. Ово је био јединствен случај и ниједан од горенаведених објашњења не представља узрок за озбиљну забринутост. Да би новинарство остало независно од спољног надзора, новинари своју улогу саморегулисања морају озбиљно да схвате. Ово се такође односи и на то да новинари треба да проговоре када су и под физичком или вербалном пријетњом, или када их се жели злоупотребити.

Босанскохерцеговачки новинари имају колективну одговорност да омогуће да се њихова професија придржава највиших стандарда. Ово је такође најбоља заштита од непријатеља слободних медија, који би највише вољели да имају прилику да промијене 'неодговорно новинарство' у смањење новинарске активности. Пречесто професија утихне када измишљене приче дођу до медија или када колеге постану саучесници при опслуживању политичких циљева. Све ово је још више забрињавајуће уочи Општих избора 2010. године, када бирачи очекују од медија да им пруже непристрасно извјештавање и чињенице које су темељито провјерене. Иницијатива Асоцијације новинара БиХ да прате професионалне стандарде већих медијских кућа у погледу представљања политичких кандидата и политичких странака корак је који је наишао на одобравање. Асоцијација би требало да буде подстакнута да сличним настојањима и ширим дијапазоном настави овај рад кроз цијелу годину.

Препорука

У претходном периоду наглашена је могућност увођења извјештаја, било од стране актера међународне заједнице или медијских регулатора, да процијењују усклађеност БиХ са ЕУ и ОЕБС-овим стандардима. Запазили смо да је још увијек мали напредак у областима које смо утврдили, а потреба за бржом изградњом реформе медија остала је недостижнута. У свом обраћању Сталном савјету ОЕБС-а представник за слободу медија, госпођа Дуња Мијатовић, предложила је да се одржи састанак на високом нивоу под покровитељством ЕУ-а, ОЕБС-а и ОХР-а, да би се подржале препоруке за слободу медија за ЕУ и то као "специфична мјерила за напредак законодавства о медијима и загарантовану независност медијских кућа". Подржавамо овај позив и предлажемо поновно састајање Радне групе, задужене за 'побољшање законодавства о медијима и загарантовану независност медијских кућа. Ова радна група може да изради платформу за домаће институције да преузму вођство код покретања политичких иницијатива, које ће унаприједити реформу медија, уз подршку ОЕБС-а и ОЕБС-ових партнера из међународне заједнице, када и ако то буде потребно.